

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

MICHAELA BLAHUŠOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: Společenské vědy a Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

ARMÉNSKÁ GENOCIDA

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a užila jen uvedených pramenů a literatury.

V Přerově

dne

26.3.2010

.....

Děkuji Mgr. Davidu Hamplovi, PhD., za odborné vedení bakalářské práce, poskytování rad a velmi vstřícný přístup.

Obsah

ÚVOD	- 5 -
1 VYMEZENÍ POJMŮ	- 7 -
2 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	- 9 -
2. 1 POČÁTEK TURECKÉ AGRESE VŮČI ARMÉNŮM	- 9 -
2. 2 MLADOTURECKÉ HNUTÍ - PŘEDZVĚST GENOCIDY	- 12 -
2. 3 SITUACE NA POČÁTKU PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	- 14 -
3 ARMÉNSKÁ GENOCIDA	- 15 -
3. 1 PRŮBĚH GENOCIDY	- 15 -
3. 2 CHARAKTERISTIKA GENOCIDY	- 19 -
3. 3 PŘÍČINY A DŮSLEDKY GENOCIDY	- 21 -
4 POSTOJ TURECKA	- 23 -
4. 1 PROCESY PROTI MLADOTURKŮM.....	- 23 -
4. 2 DOKUMENTACE GENOCIDY A POTRESTÁNÍ ZLOČINŮ	- 24 -
4. 3 POPŘENÍ	- 27 -
4. 4 NĚMECKÁ SPOLUVINA	- 29 -
5 SOUČASNÁ REFLEXE	- 32 -
5. 1 SITUACE ARMÉNŮ OD SKONČENÍ MASAKRŮ DO KONCE 80. LET 20. STOLETÍ	- 32 -
5. 2 VYTVOŘENÍ SAMOSTATNÉ REPUBLIKY	- 36 -
5. 3 ARMÉNI NA POČÁTKU 21. STOLETÍ	- 37 -
ZÁVĚR	- 41 -
PRAMENY A LITERATURA	- 43 -
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	- 45 -
ANOTACE	

Úvod

Cílem bakalářské práce je charakterizovat arménskou genocidu a její souvislosti. Pozornost bude rovněž věnována postoji Turecka a mezinárodních organizací k této události.

Pojem genocida je spojován převážně s holocaustem Židů, zatímco arménská genocida je méně známá. Na tuto skutečnost upozorňoval i A. Hitler ve svém projevu ze dne 22. srpna 1939, tedy pár dní před napadením Polska: „*Kdo dnes ještě mluví o vyhlazení Arménů?*“¹

Arménská genocida je stále otevřené téma, které si zaslouží pozornost nejen odborníků, ale i laiků, a to i proto, že se turečtí a arménští historikové dosud neshodli ani na základních otázkách, které by umožnily hlubší studium této problematiky. Spor se vede o to, zda v letech 1915-1917 skutečně došlo ke genocidě, či nikoli. Diskuze se týká také vymezení počtu obětí v řadách arménského obyvatelstva, který je odhadován mezi 300 tisíci až 1,5 milionem.

Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole budou vymezeny základní pojmy. Převážně bude věnována vysvětlení pojmu genocidy. Druhá kapitola bude zaměřena na historické souvislosti. Ve třetí části bude blíže charakterizována samotná genocida arménského obyvatelstva - její průběh, příčiny a důsledky. Ve čtvrté kapitole bude dán prostor pro zhodnocení postoje Turecka. Pátá kapitola bude zaměřena na současné reflexe.

Reflexi této genocidy můžeme najít i v českém prostředí. Významným autorem, který se zabýval touto problematikou, byl humanista, cestovatel a zastánce Arménů K. Hansa. Dokonce založil při Červeném kříži fond pro arménské sirotky. Snažil se o vydání svědectví o této tragédii, která se odrážela například v jeho cestopisu *Hrůzy východu* (1923), který je obohacen o 60 původních fotografií a podává obraz tehdejších událostí. Teoretické východisko pro vymezení genocidy představuje významná publikace Y. Ternona *Genocidy XX. století*.

¹SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertonopol, 2006. s. 18.

V českém prostředí není arménská genocida zpracována dostatečně, proto jsem čerpala především z německé literatury, která se tomuto tématu věnuje mnohem podrobněji. Za nejvýznamnější literární pramen je možno považovat publikaci *Deutschland und Armenien* od německého pastora J. Lepsia, který se stal očitým svědkem genocidy. Ve své publikaci nejen popisuje události, ale uveřejňuje také dokumenty, například 444 telegramů, které Turecko usvědčily ze spáchání tohoto zločinu.

1 Vymezení pojmů

Kvůli porozumění tématu je nutné vysvětlit základní pojmy. Nejdůležitější je pojem genocida, který bude objasněn. Dále v této kapitole budou vysvětleny některé turecké výrazy, které jsou v práci používány.

Slovo genocida pochází z lat. *genus* - národ; *occidere* – zabít, usmrtit a znamená záměrnou likvidaci předem určené skupiny lidí.² Genocida může být motivována národnostně, rasově, jazykově nebo nábožensky. Vždy je nepromlčitelným mezinárodním zločinem, na který se vztahuje Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidy (z roku 1948) a Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (z roku 1968). Podle uvedených úmluv je genocidou kterýkoli z vyjmenovaných činů, páchaných s úmyslem zničit některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu:

- usmrcení příslušníků skupiny
- způsobení těžkých tělesných nebo duševních ublížení členům skupiny
- uvedení skupiny do takových podmínek, které mají způsobit její zničení
- zavedení opatření, která skupině zabraňují rodit děti
- násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé³

Termín genocida zavedl polský právník R. Lemkin v roce 1944. Jeho pohnutkou k zavedení tohoto pojmu bylo masakrování Židů nacisty a hromadné vyvražďování Arménů v osmanské říši. R. Lemkin se zasloužil i o zařazení zločinu genocida do tzv. ženevských konvencí OSN. Tím se genocida stala součástí mezinárodního práva, ovšem individuální odpovědnost za genocidu byla poprvé právně posuzována až ve druhé polovině devadesátých let 20. století.⁴

Za genocidu je vždy odpovědný stát, což ji odlišuje od masakrů, které mohou způsobit bandy či vojska, která tím jejich vláda nepověřila. Eliminace některé skupiny vyžaduje v každém stádiu své realizace podporu vládnoucí politické třídy a účast

² ZRZAVÝ, J. *Proč se lidé zabíjejí, homicida a genocida*. Praha: Triton, 2004. s. 100.

³ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 30-34.

⁴ BELL, A. *Etnické čistky*. Praha: Práh, 2003. s. 205-206.

státních orgánů, jejich komplicitu, oddanost a mlčení. Vyžadují-li to okolnosti, staví se nad morálku a mimo svědomí, aby mohl volně nakládat se životem nežádoucích. Jestliže stát nařídí genocidu, má ji stále pod kontrolou, stanoví pravidla a kontroluje průběh vraždění. V arménském případě stát zastupovala Vysoká porta (turecká vláda)⁵, která vykonáním genocidy pověřila oddíly čete - tajnou organizaci ministerstva vnitra, jež se skládala z kriminálních zločinců propuštěných z vězení.⁶

Vykonání genocidy je dlouhodobě rozvrženo. Genocida představuje finální moment krize ohlašované příznaky, která se odvíjí po etapách. Etapám likvidace předcházejí prvotní diskriminační akty a fyzické útoky- vyhnání, vyvlastnění, masakry, deportace. Tato období nenásledují po sobě, ale vzájemně se prolínají. Celý proces se rovněž zpomaluje či zrychluje působením vnějších tlaků.⁷

Mezi případy genocidy moderní doby patří genocida Arménů, holocaust Židů, genocidy páchané v Sovětském svazu za dob vlády Stalina, masové vraždění v Číně za vlády Mao Ce-tunga, kambodžská genocida, rwandská genocida nebo genocida v bosenské Srebrenici.⁸

⁵ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 50.

⁶ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 32.

⁷ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 56.

⁸ Příspěvatelé Wikipedie, *Genocida*[online]. [Citováno 26. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Genocida&oldid=5088184>>.

2 Historické souvislosti

Abychom pochopili, co vedlo Turky k vyvraždění arménského národa, musíme se nejprve věnovat historii Arménů. Dokud Arméni nepožadovali dodržování menšinových práv, nepředstavovali pro Turecko nebezpečí. S rostoucím národním vědomím a požadavkem nezávislosti se situace změnila. Millet i-sadika⁹ (nejloajálnější millet), jak Turci Armény sami nazývali, se podle nich dopustili zrahy. K prvním masakrům došlo už na konci 19. století za vlády sultána Abdülhamida II. Ovšem genocidního rozměru nabralo vyvražďování arménského národa až během první světové války. Mezi další důležité faktory lze zařadit postupný rozklad osmanské říše a panturkismus.

2. 1 Počátek turecké agrese vůči Arménům

Arméni pocházejí z Frýgie. Na území jižně od Kavkazu a Černého moře se objevují asi v 7. století př. n. l. Arménie byla v minulosti několikrát předmětem sporu mezi říšemi, které chtěly získat její území. Přežila Peršany, Řeky, Araby, byla nezávislým královstvím, dokonce i vazalskou provincií. Od 4. století přijali Arméni křesťanství. Počátkem 16. století obsadili osmanští Turci západní část Arménie, východní zůstala v područí sáfijovské Persie. Osmanská říše ponechávala zvláštnosti křesťanských menšin (jazyk, náboženství a kulturu). Křesťané a židé ovšem neměli před soudem stejná práva jako muslimové a otevřeně je znevýhodňoval i daňový systém. Nemohli zastávat vyšší funkce ve státním aparátu ani v armádě a za zproštění vojenské služby museli platit vysoké výkupné. To potvrzuje i B. Braud¹⁰ a B. Lewis¹¹,

⁹ Tohle označení získali Arméni díky poslušnosti vůči úřadům, úspěchům v obchodě a řemeslné zručnosti. Naimark, N. M. *Plameny nenávisti- Etnické čistky v Evropě 20. století*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 28.

¹⁰ Profesor z Harvardské University, který se věnuje rasám a výstavbě kolektivních identit na Blízkém východě a v Evropě a osmanským a židovským dějinám.

¹¹ Britsko-americký publicista a historik zabývající se Orientalistikou a islámskou historií. Byl poradcem bývalého amerického prezidenta G. W. Busche.

podle kterých sice k perzekucím docházelo zřídka, ale diskriminace byla permanentní, a protože ji vyžadoval svatý zákon, byla systému vlastní.¹²

Když začátkem 19. století pronikli přes Malý Kavkaz na jih Rusové, viděli v nich Arméni zachránce před muslimy. V letech 1805-1828 byla tzv. východní Arménie dobyta Ruskem a roku 1849 z ní vytvořena Jerevanská gubernie.¹³ V 19. století postavily Armény do nebezpečné situace dva nepříznivé jevy: rozklad Osmanské říše a zrod arménského národního vědomí. Anexe východní Arménie Ruskem navíc fakticky rozdělilo Armény mezi tři říše: perskou, tureckou a ruskou.¹⁴

Rostoucí zájem evropských mocností o Osmanskou říši vedl k tomu, že se začaly stále větší měrou vměšovat do záležitostí její vlády. Vliv evropských mocností na Vysokou Portu se Arméni snažili využít k tomu, aby si podle zákona i v praxi zajistili menšinová práva. V roce 1876 vyhlásil turecký Midhat paša¹⁵ ústavu, která přenesla moc z teokratického sultána na vládu a sekulární ministerstva. Hned následující rok však byla zrušena novým sultánem Abdülhamidem II. Arméni i nadále spoléhali na potenciální spojence doma i v zahraničí a na zavedení reformy naléhali ještě silněji.¹⁶

Po Berlínském kongresu z roku 1878 bylo Turecko zavázáno k uskutečnění reformy a mělo obyvatelstvu zaručit bezpečnost. To se však nestalo a v roce 1891 dokonce zřídilo speciální oddíly pro fyzickou likvidaci Arménů. K tomu využili i Kurdy, kteří mohli beztrestně plenit arménské vesnice. Tehdy žilo v západní Arménii asi 2,5 milionů Arménů, z nichž bylo 300 tisíc zabito a 100 tisíc uprchlo za hranice.¹⁷

Pro sultána Abdülhamida představovali Arméni všechno, co Osmanské říši škodilo. Podporovali reformy a konstituční změny, hledali podporu u evropských velmocí a udržovali těsné styky s ruským nepřítelem. Když se Arméni znovu obrátili

¹² NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 28.

¹³ BAAR, V. *Národy na prahu 21. století*. Ostrava: Tilia, 2001. s. 247.

¹⁴ Tamtéž, s. 247.

¹⁵ Paša- náčelník, oficiální titul vezírů a jiných vysokých úředníků, vojenská a civilní hodnost, tento titul měli i ministři.

¹⁶ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 24.

¹⁷ BAAR, V. *Národy na prahu 21. století*. Ostrava: Tilia, 2001. s. 247.

k evropským velmocím s požadavkem, aby byly dodržovány podmínky Berlínské smlouvy, jejich odvážnost sultána natolik pobouřila, že rozpoutal proti obyvatelstvu teror. Během arménských pogromů v letech 1894-1896 přišlo o život asi 200 tisíc Arménů. K pogromům dala podnět vláda, a proto viníci vyvázli bez potrestání.¹⁸

Už zde se někteří autoři liší v pojetí těchto masakrů. Podle N. M. Naimarka se nejednalo o genocidu, neboť jejich cílem nebylo Armény vyhladit ani deportovat, ale jen tvrdě potrestat. S tím souhlasí jak R. Hovannisian¹⁹, podle kterého bylo účelem ukázat Arménům, kde je jejich místo, tak i T. von Trotha, který tyto masakry pojmenoval trestné expedice, jejichž cílem bylo znovu získat nadvládu nad územím a potrestat obyvatele za otevřené odmítnutí loajality. Naproti tomu, podle Y. Ternona už tyto masakry měly kvůli své systematickosti a selektivnosti genocidní formu.²⁰

Zajímavá je i reakce mocností, které se zmohly jen na protest. Neintervenovaly do země, kde byly před rozhořčenými zraky evropských velvyslanců a konzulů páčány skutky proti lidské důstojnosti. Vysoká Porta si ověřila zranitelnost Arménů a meze vměšování mocností.²¹ Za zmínku stojí i postoj Německa, které nejen kvůli koncesi ke stavbě železnice (bagdádská dráha), kterou získalo Německo roku 1888, přehlédlo masakry z roku 1896, ale císař Vilém II. dokonce na své cestě Orientem o dva roky později vychvaloval sultána (samozřejmě za přísliby hospodářských výhod).²² Vilém II. byl nadšen teorií panislamismu²³ a v roce 1898 se v Bagdádu nechal provolat patronem muslimů.²⁴

K dalším masakrům došlo v letech 1894-1896 v Erzurunu, Bitlisu, Malatii, Silvasu, Tokatu, Tarsu. Bylo pobito na 200 tisíc Arménů. Jedině Zeytin a Van se zmohly na obranu. Vraždění vyvolalo v celém světě odpor. Tentokrát dokonce

¹⁸ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 26.

¹⁹ Americký historik, profesor arménské historie na Kalifornské Univerzitě v Los Angeles a držitel arménské vzdělávací nadace.

²⁰ Tamtéž, s. 26.

²¹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 151.

²² BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 13.

²³ Tato teorie vzešla od německého učenice a diplomata Maxe von Oppenheima v roce 1898.

²⁴ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 16.

obvinili socialisté vedení J. Jauresem ve francouzské poslanecké sněmovně sultána z genocidy. Z Anglie se rovněž ozývaly stovky protestů. Ani tentokrát však žádný stát skutečně nezakročil.²⁵

V publikaci J. Lepsia *Armenien und Europa* (Arménie a Evropa) najdeme porovnání oficiálních tureckých a evropských statistik počtu zabitých Arménů v letech 1895-96.²⁶ Z následující tabulky vyplývá, že se počet usmrčených Arménů, podle turecké a evropské verze, mnohonásobně lišil už během masakrů z konce 19. století.

Oblast	Oficiální statistika turecké vlády	Evropské zdroje
Erzingian	70	100
Bitlis	130	900
Charput	80	900
Arabkir	200	4000
Amasia	80	1000
Vezir-Keupra	38	200
Aintab	100	1000
Marasch	30	1390

Masakry i nezájem zahraničí posílily odbojové hnutí Arménů. V roce 1890 založili Arménskou revoluční federaci (Dašnakcutjun). Za záruku, že dojde k naplnění požadavků arménského národa, nepovažovali již osmanismus²⁷, ale autonomii tradičních arménských území.²⁸

2. 2 Mladoturecké hnutí - předzvěst genocidy

S nástupem Mladoturků na politickou scénu roku 1908 se Arméni domnívali, že se jejich postavení zlepší.²⁹ Mladoturci, kteří stáli v čele národního obrození, pocházeli především z řad pokrokových nižších armádních důstojníků a lékařů ze Soluně a z Monastiru. Byli to vzdělaní lidé, kteří usilovali o modernizaci státu a

²⁵ Proto Arméni podporovali mladotureckou revoluci v roce 1908.

²⁶ ROTHERMEL, T. *Gekommen, um zu schweigen- Erinnerung an Armenien*. Bremen: Donat Verlag, 2005. s. 42.

²⁷ Občanská rovnost pro muslimy i nemuslimy před zákonem.

²⁸ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 28.

²⁹ BAAR, V. *Národy na prahu 21. Století*. Ostrava: Tilia, 2001. s. 248.

konstituční vládu. Jejich politická základna, Ittihad ve Terakki (Výbor pro jednotu a pokrok) neboli mladoturecká strana, vznikla na lékařské fakultě university v Istanbulu roku 1900 jakožto tajná společnost prosazující demokratické principy, které šlo před nástupem k moci především o znovuzavedení ústavy a svržení reakční vlády Abdülhamida II. To byl také důvod, proč mezi Armény, zejména Dašnaky, našli Mladoturci spojence.³⁰

Jakmile však byla kontrarevoluce v dubnu 1909 poražena a Abdülhamid přišel o trůn, začali se představitelé Ittihadu soustředit na udržení moci a reorganizaci společnosti. Ústava sice obnovena byla, ale o arménské nezávislosti Mladoturci ani nepřemýšleli. Zastávali názor, že v Osmanské říši žádná arménská otázka neexistuje a veškeré národní problémy vyřeší všeobecné reformy. Přední ideolog Mladoturků zavrhl osmanismus a přiklonil se k panturkismu³¹. Od roku 1908 do začátku první světové války se na školách povinně vyučovala turečtina a stát propagoval turecké hodnoty včetně islámu a jeho institucí. Do začátku první světové války Mladoturci obsadili nejdůležitější vládní křesla. Enver paša, který sňatkem s osmanskou princeznou spojil Ittihad s vládou dynastií, se stal ministrem války a prosazoval proněmeckou politiku.³²

Na ministerstvu války vznikla Teskilat-i Mahsusa (Tajná organizace), která vytvořila zvláštní oddíly skládající se z 12 000 Kurdů a vězňů, které měly napadat arménské vesnice.³³ Dne 8. února 1914 přiměly velmocí tureckou vládu podepsat tzv. Dohodu o nápravě postavení Arménů, s tím, že na spravedlivé zacházení s Armény na území Osmanské říše budou dohlížet inspektoři určené velmocemi. Mladoturky to pobouřilo. Iniciativu Arménů považovali za zradu.³⁴ Po vstupu Turecka do války vláda dohodu anulovala.³⁵

³⁰ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 29.

³¹ Sjednocení turkických národů do jednoho politického celku.

³² Tamtéž, s. 29.

³³ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 20.

³⁴ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 30.

³⁵ Tamtéž, s. 30.

I přesto všechno se Arméni snažili být ke své zemi loajální. Na kongrese v Erzerumu bylo jednoznačně usneseno, že v případě války budou turečtí Arméni jako loajální poddaní bránit suverenitu Turecka.³⁶

2. 3 Situace na počátku první světové války

Turecko vstoupilo do války na straně Centrálních mocností 2. listopadu 1914. V prvním roce světové války Arméni statečně bojovali v řadách turecké armády.³⁷

Enver paša uspořádal (bez logické přípravy) invazi na Kavkaz.³⁸ To zapříčinilo v lednu 1915 jeho porážku Rusy u Sarikamis. Turečtí vojáci z prohry vinili Armény, i přesto, že ji zavinila chybná strategie a osmanská vláda neměla žádný důkaz o domnělé zradě Arménů. Turecké obvinění se opíralo o existenci čtyř carských legií složených ze zahraničních Arménů, které zformovala petrohradská vláda.³⁹ Tyto legie skutečně existovaly a Arméni do nich vstupovali dobrovolně, ale jednalo se asi jen o 6 tisíc mužů.⁴⁰

Z jiné publikace ovšem zjistíme, že sám Enver paša ušel na Kavkazu ruskému zajetí jen díky arménským jednotkám.⁴¹ Po návratu z kavkazské fronty 25. února 1915 vyjádřil svou spokojenost s jednáním a statečností arménských vojáků. Jeho prohlášení bylo dokonce o den později otištěno v německých novinách *Osmanischer Lloyd* v Konstantinopoli.⁴² Je tedy zřejmé, že Enver paša jednal v rozporu sám se sebou. Nejprve ocenil pomoc arménských vojáků na Kavkaze, aby později z těch samých udělal zrádce. Od prosince 1914 začala vláda jednat o vyhlazení arménského národa. Byly vytvořeny oddíly čete⁴³, které měly likvidaci vykonat.⁴⁴

³⁶ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 83.

³⁷ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 19.

³⁸ Aby si otevřel cestu na Baku, petrolejářské centrum a hlavní město Ázerbájdžánu.

³⁹ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 31.

⁴⁰ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 84

⁴¹ BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 12.

⁴² SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 19.

⁴³ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 154.

⁴⁴ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 56.

3 Arménská Genocida

V této kapitole je nastíněn samotný průběh genocidy. Arménská genocida prošla několika fázemi, kterým je zde věnován prostor. Následuje charakteristika genocidy, která pojednává o racionálním naplánování genocidy. Na místě je i problematika motivace. Významné je i téma odpovědnosti a role tehdejší turecké vlády. Zajímavý je také počet usmrčených Arménů. Dodnes probíhá diskuze, kolik Arménů bylo během genocidy zabito. Arménská a turecká verze se totiž diametrálně liší.

3. 1 Průběh genocidy

První fáze genocidy začala v únoru 1915. Všichni arménští vojáci byli propuštěni z vojenské služby, odzbrojeni a zařazeni do pracovních táborů. Většina z nich zemřela vyčerpáním nebo byli zabiti.⁴⁵

31. března 1915 byly zakázány arménské noviny (centrálního orgánu Dašnakovské strany) Azatamart. To přerušilo spojení mezi Armény v celé zemi. Také zahraniční reportéři začali být přísně cenzurováni. Zástupce vídeňských novin Neue Freie Presse byl zatčen za údajné obejití cenzury svých dopisů a posílání nepravdivých zpráv do zahraničí. Jediná možnost dozvědět se o vnitřní situaci v Turecku byla ze státních sdělovacích prostředků, které podléhaly vládě, a proto se o pronásledování nepsalo. Zato zde byla snaha očernit Armény z páchání zvěrstev.⁴⁶

Druhá fáze následovala vyřazením politické elity a intelektuálů arménského národa. 24. dubna 1915 bylo několik set významných osobností v Konstantinopolu zatknuto a většina byla později oběšena.⁴⁷ Okolo 600 arménských intelektuálů

⁴⁵ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006, s. 23.

⁴⁶ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989, s. 89.

⁴⁷ Podle oficiálního prohlášení z 24. 5. stoupl počet zatčených osob na 2345. AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 52.

(poslanci, vedoucí stran, doktoři, spisovatelé, žurnalisti...) bylo transportováno bez výslechu a rozsudku z vězení do vnitrozemí Malé Asie do Ajasch a Tschangri.⁴⁸

Následovaly deportace zbytku arménského obyvatelstva do údajných kolonií na severu Sýrie a Iráku. Jejich zkonfiskovaný majetek měl sloužit k financování války a znovuosídlení oblastí islámskými uprchlíky z Balkánu. V den deportace byli muži odděleni a zabiti. Ženy, děti a starci byli vedeni pouštěmi a pohořími. Během pochodů museli čelit násilným útokům Kurdů. J. Pomiankowski ve svých vzpomínkách uvádí, že arménské obyvatelstvo mělo být vysídleno do pouští Mezopotámie, a potvrdil, že tento rozkaz skutečně vedl k vyhubení arménského národa.⁴⁹

Zprávy o masakrech se čím dál častěji šířily i v zahraničí. Ruská vláda žádala Američany o intervenci ve prospěch Arménů. Americký velvyslanec H. Morgenthau zase doufal, že německá a rakouská strana nařídí udělat přítrž masakrům. Tato situace přiměla A. Pallaviciniho promluvit si o arménské otázce s Talaatem pašou. Ten mu po výtkách, že jsou zabíjeny i nevinné ženy s dětmi, slíbil, že se turecká vláda omezí jen na potrestání viníků. Ani tento slib však nebyl splněn.⁵⁰

Z těchto důvodů se Mladoturci snažili zahraničí přesvědčit, že se jedná o nutné opatření kvůli neloajálnosti Arménů, kteří se spojili s nepřáteli Rusy a navádějí k nepokojům ve vnitrozemí. Jako záminku Mladoturci uváděli údajné povstání v provincii Van v dubnu 1915.⁵¹ To však bylo aktem čirého zoufalství tamějších Arménů, které bylo následkem bezradné situace, kdy se obyvatelé Vanu stávali svědky drancování ostatních arménských vesnic. Aby se zachránili před masakry, zabarikádovali se ve svých čtvrtích. Čtyři týdny se statečně bránili turecké převaze, jejímu obléhání a ostřelování. 15. května se konalo poslední ostřelování. Arméni tehdy ještě nevěděli, že ruská armáda postupuje vpřed po celé kavkazské frontě.⁵²

⁴⁸ LEPSIUS, J. *Deutschland und Armenien 1914-1918*. Potsdam: Der Tempelverlag, 1919. s. XIX.

⁴⁹ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 90.

⁵⁰ Tamtéž, s. 94.

⁵¹ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 60.

⁵² OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 93.

O bojích ve Vanu referovaly rakouské noviny stejně jako ty turecké, a to, že se Arméni spojili s Rusy proti Turkům. Podávaly také zprávy o masakrech, kterých se dopustili Arméni s Rusy na 150 tisících muslimů. Co se týká tohoto nesmyslného počtu, poskytuje vysvětlení německý pastor J. Lepsius. Dle něj žilo ve Vanu 180 tisíc muslimů z toho 30 tisíc Turků a 150 tisíc Kurdů. Turci prchli do Villajetu Bitlis a většina Kurdů nebyla vtažena do válečné oblasti. Proto není možné, aby bylo zmasakrováno 150 tisíc muslimů. To potvrzuje šejk El-Ghassein, který uvádí, že kvůli přiblížení se Rusů bylo město od muslimů vyklizeno.⁵³

Další reakcí Dohody byla nóta zaslaná 24. května 1915 Vysoké Portě. Mocnosti hrozily, že činitelé, odpovědní za tento nový zločin urážky lidskosti, budou po válce dohnáni k zodpovědnosti a postaveni před soud.⁵⁴ (Po porážce Osmanské říše podnikli Spojenci skutečně kroky k potrestání viníků).⁵⁵ I němečtí a rakouští velvyslanci a konzulové informovali své vlády o průběhu masakrů. Ty ovšem nechtěly ohrozit spojenectví, na němž spočívala jejich strategie, a raději nechaly událostem volný průběh.⁵⁶

Turecká vláda reagovala 27. května 1915 vydáním zdánlivě právního podkladu pro přesídlení, tzv. Provizorního zákona.⁵⁷ Podle jeho druhého článku mohli vedoucí armádních sborů a divizí Armény, podezřelé ze zrady, rozmístit do jiných oblastí.⁵⁸ Že k deportacím došlo dříve, než byl Provizorní zákon vydán, dokazuje například šifrovaný telegram ministra vnitra guvernérovi z Erzuru. Tento telegram je uveřejněn v publikaci T. Akcama *Armenien und der Völkermord*.⁵⁹

⁵³ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 92.

⁵⁴ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 24.

⁵⁵ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 72.

⁵⁶ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 155.

⁵⁷ Zákon byl publikovaný 2. 6. v tureckém časopisu *La Turquie*. Doslovné znění je otištěno v: Beylerian, *Les Grandes Puissances*, s. 40.

⁵⁸ Citováno z Lepsia, *Německo a Arménie*, s. 20. Mladoturci se snažili uchovat dojem lidskosti. V jedné všeobecné vyhlášce o deportaci zaručovali opatření k ochraně osob a jejich majetku a vytvoření komise, která to měla garantovat.

⁵⁹ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 61.

Dne 4. června 1915 dokonce turecká vláda dementovala obžalobu Spojenců a popřela masové vyvražďování Arménů. Tři dny na to byl vydán zákonný předpis, který dovoloval velitelům armády v případě nutnosti arménské obyvatelstvo zcela přesídlit.⁶⁰

Ustanovení z 10. června 1915, které počítalo s registrací majetku deportovaných a s ochranou osob i jmění, nebylo nikdy aplikováno. V odpovědi na kolektivní nótu z 24. května odůvodnila osmanská vláda oprávněnost svých opatření a zároveň obvinila Dohodové mocnosti, že byly jejich přímou příčinou, neboť organizovaly a řídily arménské revoluční hnutí. Tezí o vyprovokování hodlali Turci zamaskovat realitu genocidy⁶¹

Opačná svědectví však podávali konzulové z arménských provincií. Například v červnu 1915 konzul A. Holstein podal tuto zprávu: „614 vyhnaných arménských obyvatel z Diarbekru bylo pozabíjeno už po cestě na vorech. Sdělil jsem vládě svůj postoj odporu.“⁶² Dne 18. června ohlásil soudce z Erzerumu první masakry: „Na cestě přes Ersidjan do Kharputu došlo k vyhlazení vystěhovaných Arménů. Nejen Kurdové, ale i vládní vojsko pozabíjeli během 10. - 14. června asi 20-25 tisíc arménského obyvatelstva, převážně ženy a děti.“⁶³

Také šifrovaný telegram tehdejšího ministra vnitra policejnímu ředitelství v Aleppu, jehož obsah vešel ve známost po válce, mluví jasnou řečí: „Právě bylo sděleno, že na základě usnesení Výboru rozhodla vláda o úplném zničení všech Arménů žijících v Turecku...“⁶⁴ Ten také 31. srpna 1915 prohlásil: „La question arménienne n'existe plus“ (Arménská otázka už neexistuje).⁶⁵

⁶⁰ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 96.

⁶¹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 157.

⁶² LEPSIUS, J. *Deutschland und Armenien 1914-1918*. Potsdam: Der Tempelverlag, 1919. s. XXIV.

⁶³ Tamtéž, s. XXIV.

⁶⁴ BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 13.

⁶⁵ Tamtéž, s. 13.

Jak uvádí J. Lepsius ve své publikaci, v tomto období už neexistovaly žádné pochybnosti, že se nejednalo o vojenské opatření k zabezpečení turecké říše, ale o plánované vyhubení arménského obyvatelstva.⁶⁶

3. 2 Charakteristika genocidy

Rozhodnutí přistoupit ke genocidě předchází určitý zákonitý vývoj. Důležité jsou tři hlavní předpoklady: existence či tradice konfliktu, musí existovat početní nebo silová nerovnováha sil v neprospěch budoucí oběti a musí nadejít vhodná příležitost rozhodnutí provést.⁶⁷ U arménské genocidy byly naplněny všechny tyto předpoklady.

Mezi Armény a Turky existují staré sporné záležitosti, soupis křivd, který během půlstoletí narůstal. Tato arménská menšina (která ovšem v některých provinciích tvořila většinu) byla považována za nezkrotný národ, jež se začínal politicky organizovat. Navíc se Turci domnívali, že se Arméni proti nim spikli a ohrožují existenci jejich státu. I když se hrozba přeceňovala, motiv byl jasný: vyhlazení Arménů ukončilo prastarý a až doposud neřešitelný spor. Mladoturci zabíjeli kvůli svému prospěchu za příznivých okolností světové války. Navíc rozhodnutí vykonat tento zločin prochází určitým vývojem. Souběžně s vývojem, od přání přes pevný úmysl až ke konečnému rozhodnutí, můžeme sledovat postupné míry zvyšování represí a rozšiřování genocidního záběru na celou skupinu. To znamená, že finální genocidě předchází zpravidla teror. V případě Arménů to byly v letech 1894-1896 masakry nařízené sultánem Abdülhamidem.

Genocida je především dobře plánovanou akcí. Vykonavatelem není dav, ale organizovaná síla: nejčastěji politická strana nebo armáda. Navíc nesmí být vnitřně demokratická, nýbrž pyramidově uspořádána a podřízena vrcholu.⁶⁸ To vše Turci splnili. Turecko byl stát kontrolovaný jedinou politickou stranou Jednota a pokrok a disponující veškerou civilní a vojenskou mocí.⁶⁹

⁶⁶ LEPSIUS, J. *Deutschland und Armenien 1914-1918*. Potsdam: Der Tempelverlag, 1919. s. XXV.

⁶⁷ BELL, A. *Etnické čistky*. Praha: Práh, 2003. s. 208.

⁶⁸ Tamtéž, s. 207.

⁶⁹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 166.

Turci jednali s chladnou hlavou, plánovitě a organizovaně. Nebyl to výbuch náboženského fanatismu. Mladoturci se neřídili rasovou ideologií. To potvrzuje svými slovy i doktor J. Dood, který prohlásil: „*Tato strašlivá jatka nelze zastavit. Turkům nejde o nic jiného než o úplné vyhlazení arménského národa. Je to masakr, ale o to hrozivější, že je chladnokrevný, promyšlený a pečlivě naplánovaný.*“⁷⁰

Arménská genocida však nenabyla dimenzi absolutnosti.⁷¹ Několik Arménů zůstalo ušetřeno. Většina z nich, žijících v Konstantinopolu a Smyrně, vděčí za svůj život okolnosti, že v těchto městech sídlili zahraniční pozorovatelé, před kterými mělo být jednání Mladoturků utajeno.⁷² Možná až 20 tisíc Arménů se zachránilo díky tomu, že přestoupili k islámu a distancovali se veřejně od národní identity. Většinou šlo o mladé ženy, které se dostaly do tureckých nebo kurdských harémů a konvertovaly buď dobrovolně, nebo k tomu byly přinuceny. Pár dětí bylo zachráněno tureckými či kurdskými rodinami nebo skončily v sirotčincích.⁷³

Je paradoxem, proč došlo k masovému vyvražďování Arménů a jejich vyhánění i z oblastí, kde nepředstavovali žádné riziko, když podle tehdejšího oficiálního zdůvodnění a ospravedlnění, s nímž vláda přišla později, Mladoturci chtěli Armény jen odsunout, a to zejména z východní Anatolie, jež sousedila s nepřátelským Ruskem.⁷⁴

Turecko bylo průmyslově slabě rozvinuté a dopustilo se svého zločinu roku 1915. Přesto používalo veškerou technologii, kterou mělo k dispozici: telegraf k předávání kódovaných rozkazů, železnici k transportu deportovaných, byrokracii k plánování vražd a tajné organizace k jejich provádění. Mladoturci zvolili pro Armény, které nepobili na místě, pomalou smrt. Decimovali je během deportace.⁷⁵

⁷⁰ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 38.

⁷¹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 167.

⁷² NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 36.

⁷³ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 27.

⁷⁴ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 38.

⁷⁵ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 168.

3. 3 Příčiny a důsledky genocidy

Za bezprostřední příčinu genocidy lze označit reakce Turků a Arménů na územní ztráty Osmanské říše v důsledku balkánských válek v letech 1912-1913. Proti její nadvládě se na Balkáně postavilo veškeré křesťanské obyvatelstvo. Vyhánění statisíců balkánských muslimů do Osmanské říše v nich vyvolalo ohromné rozhořčení a na nejpočetnější křesťanskou arménskou menšinu se začali dívat jako na potencionální zrádce. Po vypuknutí války se Turci zaměřili na východní oblasti hraničící s nepřátelským carským Ruskem.⁷⁶ Genocida byla také výsledkem mladotureckého nacionalismu, nenávisti vůči Arménům a situací související se vstupem Turecka do války. Jako další možná příčina se uvádí, že Enver byl představitelem tureckého velmocenského šovinismu, který chtěl sjednocení všech tureckých národů v jednu říši sahající od Leny po Středozemní moře.⁷⁷ Enver byl přesvědčen, že Arméni jsou vzhledem ke své poloze vážnou překážkou tohoto sjednocení anatolských a středoasijských Turků.⁷⁸ Proto se rozhodl obětovat Armény s tím, že Turci si získá za arménský majetek.⁷⁹

Výzkum počtu obětí není uzavřen, protože neexistují dostačující statistické materiály. Také existují různé údaje o počtu Arménů, kteří žili v Osmanské říši před světovou válkou. Podle záznamů arménských patriarchů to byly 2 miliony, podle oficiálních tureckých záznamů však jen 1 milion Arménů.⁸⁰ Počet usmrčených Arménů je odhadován mezi 600 tisíc až 1,5 milionem. Osmanské Ministerstvo vnitra uvedlo po skončení války počet 800 tisíc arménských obětí. Tento údaj byl zveřejněn v květnu 1919 a potvrdilo ho prošetření komise, která byla zřízena iniciativou ministra vnitra Mustafa Arify v prosinci 1918.⁸¹ Pokud vyjdeme z údajů, že před genocidou žilo v Osmanské říši 1,3 milionu Arménů, je to odhad dosti pravděpodobný.⁸²

⁷⁶ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 26.

⁷⁷ BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 12.

⁷⁸ BELL, A. *Etnické čistky*. Praha: Práh, 2003. s. 210.

⁷⁹ BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 12.

⁸⁰ SCHAEFGEN A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 27.

⁸¹ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 76.

⁸² NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 41.

J. Lepsius vychází z listin provincií arménského obyvatelstva v Turecku. Podle nich byl celkový počet Arménů v Turecku 1 845 450. Z toho 244 400 arménského obyvatelstva prchlo do Alexandrie a 204 700 bylo ušetřeno. Z toho vyplývá, že deportovaných bylo 1 396 350 Arménů. Počet těch, co přežili na okraji arabských pouští, činil 150-200 tisíc. Pokud připustíme, že se zachránili ještě ti, co konvertovali k islámu, unesené ženy a některé děti, což činilo 200 tisíc Arménů (ovšem to není ničím podloženo), dojdeme k všeobecnému odhadnutému výsledku, že z původního celkového počtu 1 845 450 arménského obyvatelstva zahynulo kolem 1 milionu Arménů. Z 845 000 Arménů, kteří přežili, jich 250 tisíc uprchlo na Kavkaz. Je také odhadováno, že 50-100 tisíc kavkazských uprchlíků přišlo o život. Hodnota zkonfiskovaného arménského národního majetku je odhadována na jednu miliardu. K těmto podkladům však chybí statistický podklad.⁸³

Ke spolehlivým údajům by se dalo dospět, kdyby bylo povoleno nové sčítání lidu, které by se srovnalo s dřívějším počtem obyvatel. Celkový počet tureckých, kavkazských, perských a zahraničních Arménů před světovou válkou byl odhadován na 3 miliony 600 tisíc. Už ztráta 900 tisíc Arménů by činila $\frac{1}{4}$ celkového arménského národa.⁸⁴

⁸³ LEPSIUS, J. *Deutschland und Armenien 1914-1918*. Potsdam: Der Tempelverlag, 1919. s. LXV.

⁸⁴ Tamtéž, s. LXVI.

4 Postoj Turecka

Tato kapitola je zaměřena na postoj Turecka ke genocidě arménského obyvatelstva, který zaujalo po skončení světové války. První část je věnována procesům, vyšetřování odpovědných viníků a úspěšnosti procesů. Další část se týká popření genocidy a argumentů, o které se turecké vláda opírala. Poslední část se zabývá problematikou obvinění Německa ze spoluviny na arménské genocidě.

4. 1 Procesy proti Mladoturkům

Po demisi mladoturecké vlády v říjnu 1918 podepsala nová osmanská vláda 30. října příměří v Mudrosu. Aby vina nepadla na hlavu všeho tureckého lidu, bylo třeba stanovit odpovědnost Mladoturků.⁸⁵ Bezprostředně po konci války byly uskutečněny pokusy dohnat k zodpovědnosti ty, co byli odpovědní za masakry. Proti nim byly vedeny během let 1919-1921 procesy.⁸⁶

Byla zřízena vyšetřovací komise. V jejím čele stál Mazhar bej, bývalý ankarský vali (prefekt), který se stavěl proti arménským deportacím. Dále byly zřízeny vojenské soudy. Většinu dokumentů, které se podařilo Mazuharově komisi shromáždit, tvořily šifrované telegramy (odeslané ministry vnitra nebo války, vedením Ittihadu či šéfy Speciální organizace činitelům odpovědným za provedení hromadných vražd v provinciích), ústní svědectví pod přísahou, či záznamy pořízené z vyšetřování. Část dokumentů byla spolu s výnosy mimořádných soudů publikována v Oficiálním věstníku (Takvim-i Vekayi). Konečné zprávy o procesech a některé dokumenty se objevily v letech 1919-1920 i v istanbulském tisku.⁸⁷

Nejdůležitějším zjištěním Mazharovy komise bylo odhalení existence a role Speciální organizace (SO), o níž nemluvili ani konzulové, ani ostatní svědkové. SO dosáhla zločinné dokonalosti, a proto bylo její tajemství dobře střeženo. Vytvořením této tajné organizace se vůdčí představitelé Ittihadu postavili sami mimo zákon. Její

⁸⁵ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 158.

⁸⁶ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 31.

⁸⁷ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 158.

existence prokázala, že deportace sloužily jen jako záminka, neboť současně s příkazem k deportacím dávala vláda cvičit bandy zabijáků k masakrování konvojů, a tím ukrývala plánované vyhlazování za oficiální clonu. Úmysl vedení Ittihadu spáchat tento zločin byl mnohokrát potvrzen prohlášeními před vojenskými soudy.⁸⁸

Vojenský soud v Istanbulu byl první v dějinách, který se pokusil dohnat k osobní zodpovědnosti vysoké politické veřejné činitele za spáchané zločiny.⁸⁹ Istanbulské procesy byly roztrženy do dvou skupin. První skupinu tvořily procesy proti politickým viníkům (vedení Ittihadu, spolupracovníci Teskilat-i Mahsusa, ministrům). V druhé skupině probíhaly soudy proti osobám, které se podílely na masakrech v určitých regionech. První takový byl Yozgat-Verfahren, který začal 5. února 1919 a skončil 8. dubna následujícího roku. Tento proces na základě vykonání rozsudku smrti hlavních obviněných ovlivnil ostatní průběhy procesů. Dále následoval Trabzon-Verfahren a Büyükdere-Verfahren. Podobných projednávání proběhlo sedmnáct. Jen malá část rozsudků však byla zveřejněna.⁹⁰

Protokoly z výslechů a soudního líčení vedoucích Mladoturků z let 1919-21 vyhodnotil a uveřejnil T. Akcam ve své publikaci *Armenien und der Völkermord*.⁹¹

4. 2 Dokumentace genocidy a potrestání zločinů

Jako důkaz zločinného úmyslu byl předložen soubor pramenů, který nenechává nikoho na pochybách. Nejprůkaznější jsou turecké prameny, písemnosti shromážděné roku 1919 pro proces proti Mladoturkům, obviněných z odpovědnosti za arménské masakry.⁹² Mezi ně patřily telegramy a dopisy, jejichž pravost ověřovali experti z ministerstva vnitra.⁹³ V letech 1920-21 byla v anglické, francouzské a arménské verzi publikována dokumentace, kterou shromáždil A. Andonian - 50 šifrovaných, dekódovaných a adresátem často glosovaných telegramů. I tato dokumentace poskytla

⁸⁸ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 159.

⁸⁹ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 138-145.

⁹⁰ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 149.

⁹¹ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 33.

⁹² TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 158.

⁹³ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 149.

nezvratný důkaz promyšlenosti masakru a doplnila dokumentaci Mazharovy komise. Je pravda, že osmanské archívy tyto průkazné písemnosti nevedly nebo je utajovaly. Obvinění zato podpořily archívy německého, amerického, francouzského a anglického ministerstva zahraničních věcí.⁹⁴

Mezi další cenné materiály, jejichž hodnotu nelze zpochybnit⁹⁵, patří zprávy německého pastora J. Lepsia vycházející z vlastního pozorování a ze sebraných svědectví Němců a anglický Blaubuch (Modrá kniha) od L. Bryce a A. Toynrbeeho. Tato sbírka pramenů se skládá ze 149 zpráv očitých svědků a dodává jednotlivé informace o pronásledování Arménů. Ty byly seříděné podle regionů a díky tomu umožňují srovnání průběhu událostí v různých místech.⁹⁶

Němečtí konzulové byli precizní a objektivní kronikáři. Američtí konzulové sdělovali totéž, co jejich němečtí kolegové. Rovněž konzul Davis z Kharpu podává hlášení o likvidaci konvojů deportovaných, které procházely touto provincií. Při svých okružních cestách prý viděl v odlehlých údolích tisíce mrtvol zavražděných žen a dětí.⁹⁷

Také vzpomínky přeživších Arménů by mohly sloužit k podání informací. Někteří Arméni své zážitky sepsali a zveřejnili. Od 60. let 20. století existuje rozšířený Oral-History-Projekt (Ústní historický projekt). Ten zachycuje interview s dobovými svědky. Jsou ale jen zřídka překládány a dodnes nebyly zhodnoceny a analyzovány.⁹⁸

Výše uvedený soubor dokumentů dokazuje, že vedení Ittihadu předem plánovalo a po dva roky páchalo genocidu. O zločinu i jeho původcích se všeobecně vědělo od roku 1915. Odpovědní činitelé se jím netajili a Talaat i Enver o něm otevřeně hovořili.⁹⁹

⁹⁴ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 159.

⁹⁵ Ara Sarafian dokázal roku 1999 autenticitu dokumentu a vyvrátil argumenty skeptiků.

⁹⁶ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 33.

⁹⁷ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 160.

⁹⁸ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 34.

⁹⁹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 160.

Bohužel není možné získat neomezený přístup k tamním uchovaným materiálům. Nejdostupnější materiály jsou soudní protokoly a protokoly z výsledků vedoucích funkcionářů Mladoturků z let 1919-21.¹⁰⁰

Snaha o potrestání však ztroskotala na několika aspektech. Rozpor mezi národní suverenitou a mezinárodním pronásledováním zločinců vysvětluje z části neúspěch procesů. Turecká vláda zabránila pronásledování s odvoláním na svou suverenitu, do které si nenechá zasahovat. Vláda v Ankaře považovala mezinárodní právní stíhání za útok na turecký národ a zajistila viníkům státní ochranu. Žádný národ také neobviní ze zločinu sám sebe a navíc stíhání zločinců předpokládá společný mezinárodní postup, který také nebyl naplněn. Každou zemi zajímaly spíše vlastní zájmy a například během mírového jednání v Laussane upřednostnili hospodářské a politické vztahy s vládou v Turecku, před potrestáním viníků.¹⁰¹ To dokazuje slovy i komisař pro arménské uprchlíky F. Nansen, který na jednání Společnosti národů prohlásil: „*V zájmu evropské diplomacie by bylo lepší, kdyby nikdo z vás slovo Arménie nevyslovoval. Nakonec je tu problém, který bychom mohli pojmenovat jako humanistická intervence versus imperialistické zájmy*“.¹⁰² Je těžké určit, zda státy pomáhají zcela nezištně, nebo z důvodu vlastních hospodářských a geostrategických zájmů.¹⁰³

Na závěr této podkapitoly bych chtěla zmínit osud hlavních viníků - bývalých ministrů vnitra Talaata paši, války Envera paši a námořnictví Kemala paši. Ti uprchli díky pomoci německého generála H. von Seeckta na palubě německé torpédové lodi do Berlína a Potsdamu. Dne 5. června 1919 byli v nepřítomnosti odsouzeni k smrti.¹⁰⁴

Tallat paša byl zastřelen 15. března 1918 v Berlíně. Atentátník S. Teilirian byl arménský student, který se chtěl pomstít za arménský masakr. Proces proti Teilirianovi se konal 3. června 1921 před porotním soudem v Berlíně a hrozil mu trest

¹⁰⁰ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 76.

¹⁰¹ OHAANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 150.

¹⁰² AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 138-145.

¹⁰³ Tamtéž, s. 145.

¹⁰⁴ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 31.

smrti. Obhajoba zkusila soud přesvědčit o tom, že obžalovaný není trestně zodpovědný kvůli zdravotnímu stavu. S. Teilirian prožil deportaci, jeho celá rodina byla zmasakrována a on přežil jen díky tomu, že ležel dva dny v bezvědomí po ráně do hlavy pod mrtvolou svého bratra a od té doby trpí epileptickými záchvaty.¹⁰⁵ Porotci ho nakonec uznali nevinným, a to i díky tomu, že Talaat paša patřil mezi hlavní činitele, kteří byli odpovědni za arménské masakry.¹⁰⁶ V mezinárodním zpravodajství bylo osvobození dalekosáhle pozitivně přijímáno. Význam tohoto procesu ocenil v roce 1980 R. Kempner. Podle něj bylo poprvé v dějinách práva uznáno, že i cizí státy budou bojovat proti porušování lidských práv (jako je genocida).¹⁰⁷ Enverovi se podařilo prchnout do Ruska, kde byl v roce 1922 při bojích s Bolševiky zavražděn. Také Kemal paša uprchl později do Ruska a i on zde byl 21. července zabit.¹⁰⁸

Došlo sice k fyzické likvidaci hlavních viníků genocidy, ale šlo o individuální systém pomsty.

4. 3 Popření

Mladoturci provedli genocidu tak, aby se obviněný stát mohl odvolávat na její oprávněnost a obhajovat svou nevinu: dokumenty v osmanských archivech potvrzují legitimnost opatření, vynucených revoltou či občanskou válkou a dodávají tak deportacím zákonného charakteru. Tato legitimita se opírala o fikci chráněné přepravy. Správní úřad tehdy obdržel dokument požadující naplnění zákona a ihned ho uložil do archívu jako důkaz snahy vlády ochránit přesouvané obyvatelstvo. Současně s ním ovšem obdržel telegram, který měl po dešifrování zničit. Obsahoval anulování oficiálního příkazu a uváděl skutečné pokyny, takže pozdější badatelé mohli v archivech objevit místo zločinu jen stopy běžného postupu.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Ty byly potvrzeny pěti lékařskými odborníky.

¹⁰⁶ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 40.

¹⁰⁷ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 158.

¹⁰⁸ AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord*. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. s. 158.

¹⁰⁹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 161.

Když začal M. Kemal znovu sjednocovat Turecko, stanovil jako první bod národního paktu odmítnutí jakéhokoli okleštění tureckého území. Nemohl tedy potřebovat istanbulske procesy ani jiné soudní akce.¹¹⁰ Roku 1923 odbyl I. Inonü v Lausanne politováníhodnou arménskou otázku vysvětlením, že odpovědnost za veškeré pohromy, které postihly arménský národ v Osmanské říši, padá na ně samotné, Turecko se pouze uchýlilo k represáliím, když byla jeho trpělivost vyčerpána. V meziválečném období předložila turecká historická společnost ještě cyničtější verzi: opatření byla nezbytná, aby se mohl zrodit nový velký národ. Zde bych si dovolila citovat N. de Bischoffa, který shrnul toto stanovisko slovy: „*Vykořenění řecké a arménské rasy v Anatólíi umožnilo zrod tureckého národního státu...*“.¹¹¹ Turecká diplomacie horlivě dbala na to, aby se o arménských masakrech nehovořilo. Tyto události tak vymizely z paměti národů, jejichž pozornost odlákaly nové mezinárodní krize.¹¹²

Turecké popírání stojí na třech argumentech. První, hlásaný od roku 1915, převrací odpovědnost: Arméni zradili důvěru Turků a soustavně se dopouštěli ve velkém měřítku násilí na tureckém obyvatelstvu. Druhý argument popírá genocidní úmysl. Deportace sice provázelo násilí a vraždy, nicméně nikoliv systematicky plánované.¹¹³ Turecko tím popřelo genocidu. Aby o tom přesvědčila historickou obec, ohlásila turecká vláda roku 1988 jako projev své dobré vůle otevření osmanských archívů. Důkazy o genocidě však byly zničeny.¹¹⁴ Ve třetím argumentu uvádějí, že k obětem na životech došlo na obou stranách v řádu statisíců, milionová čísla jsou nemyslitelná.¹¹⁵

Turečtí historikové se stali vězni svých vlastních rozporů. Arméni prý jako takoví nikdy neexistovali. Turecko nikdy neuvažovalo o tom, že je vyhubí. Naopak Arméni zahájili genocidu proti Turkům. Jestliže byli Arméni vyhubeni, bylo to jen

¹¹⁰ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 161.

¹¹¹ Tamtéž, s. 161.

¹¹² TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 161.

¹¹³ PETEREK, J. Arménské tabu na obou stranách. *Lidové noviny*, 2007, roč. XVIII, č. 5.

¹¹⁴ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 163.

¹¹⁵ PETEREK, J. Arménské tabu na obou stranách. *Lidové noviny*, 2007, roč. XVIII, č. 5.

jejich vlastní vinou a počet obětí nebyl zase až tak vysoký. Absurdnost tohoto stanoviska vyjadřuje formulace: nic se jim nestalo, a přesto si to plně zasloužili.¹¹⁶ Oficiální turecké popírání genocidy vůči Arménům má možná svůj původ ve snaze vyhnout se právním nárokům a mezinárodní ostudě, která by mohla ohrozit politické, ekonomické a vojenské cíle Turecka.¹¹⁷

Myslím, že bylo dokázáno, Turecko podávalo nepravdivé informace, které účelově shromažďovalo. Arménská genocida se díky dokumentaci velvyslanců a konzulů stala nepopíratelným faktem.

4. 4 Německá spoluvina

Německo bylo po válce označeno za spoluviníka arménských masakrů. Podle Spojenců probíhalo vyhlazení Arménů s tichým souhlasem Německého státu kvůli spojení těchto zemí a jeho zájmu o tuto strategickou oblast. Německý polní maršál C. Goltz v únoru 1914 předložil na jednání německo-asijské společnosti návrh, přesídlit Armény do Mezopotámie. V listopadu 1918 časopis Německo-arménská korespondence zveřejnil, že polní maršál C. Goltz dokonce schválil deportaci arménského národa. Také výbor pro Jednotu a pokrok označil Německo za iniciátora těchto myšlenek. Sám Talaat řekl J. Lepsiovi, který se za Armény přimlouval: „*Vykonáváme jen váš plán!*“¹¹⁸

Existuje několik dokumentů potvrzující spoluvinu Německa. Dne 22. října 1915 napsal konzul E. Kwiatkowski: „*Z německého bezpečného zdroje jsem se dozvěděl, že první podnět k zneškodnění Arménů přišel z německé strany.*“¹¹⁹ Navíc německým misionářům zakázal velvyslanec H. von Wangenheim vměšovat se do vnitřních záležitostí spojeneckého Turecka.¹²⁰ To potvrzuje i americký velvyslanec H. Morgenthau, který ve svých vzpomínkách uvedl rozhovor s německým admirálem M.

¹¹⁶ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 163.

¹¹⁷ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 288.

¹¹⁸ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 213.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 213.

¹²⁰ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 35.

Usedomem. Ten se mu svěřil, že evakuace Arménů byla z německé strany zakázána.¹²¹ Tato skutečnost, že Mladoturci nedovolili cizím misiím se o vyhnance postarat, svědčí o tom, že měli v úmyslu je vyhladit.¹²²

Nápadné je i to, jak mnozí němečtí konzulové masakry Arménů popírali. Sám konzul A. Dandini z Aleppa popřel vyhlazení Arménů slovy: „*Fámy o krvavém masakru si nezaslouží ani trochu naší víry.*“¹²³

Německá říšská vláda se pokusila zabránit veřejnosti v diskuzi o událostech v Osmanské říši tím, že v říjnu 1915 nařídila cenzuru tisku o událostech v Arménii a v prosinci vydala nařízení, kde bylo uvedeno: „*O arménské otázce je nejlépe mlčet.*“¹²⁴

Bylo a je zřejmé, že existovalo mnoho důkazů, které usvědčily Německo ze spoluviny. Aby těmto výtkám Němci unikli, opírali se o argument, že se nemohli vměšovat do vnitřních záležitostí Turecka, aby neohrozili jeho státní suverenitu. Tím ovšem nepřímou nechali Turkům volné ruce v páchání tohoto zločinu.¹²⁵

Obvinít veřejně říšskou vládu ze spoluviny na tomto zločinu bylo možné až po skončení války roku 1918. Orientalista J. Marquart obvinil císaře Viléma ze spoluviny na genocidě a nazval jej Caligulou. Poukázal také na to, že si německá delegace při jednání o míru v Brestu vynutila vydání arménských měst Karsu a Ardahanu.¹²⁶

Po válce byla německá veřejnost dobře informovaná o arménské otázce. Německý žurnalista A. T. Wegner v letech 1915-16 pobýval jako zdravotník v Osmanské říši a stal se očitým svědkem toho, co se tam událo. Nechtěl, aby se na osud Arménů zapomnělo. Dne 23. února 1919 zveřejnil v německých novinách Berliner Tageblatt otevřený dopis W. Wilsonovi o vyhlazení arménského národa.¹²⁷

¹²¹ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 213.

¹²² NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha: NLN, s.r.o., 2006. s. 35.

¹²³ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 219.

¹²⁴ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 38.

¹²⁵ OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. Wien: Böhlau Verlag, 1989. s. 221.

¹²⁶ BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 13.

¹²⁷ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 39.

K tématu o německé spolupvině se vrací v roce 1990 při příležitosti 75. výročí arménské genocidy H. Donat. Zabývá se otázkou Völkermord und Zivilcourage- ein deutsches Problem? (Genocida a občanská statečnost- německý problém?). Podle autora jsou události z roku 1915 pro Němce důvodem ke studu. A to proto, že bylo Německo tehdy nejdůležitějším spojencem Turecka a mělo možnost intervenovat. Kvůli spojenectví (i přes očitá svědectví mnoha konzulů a diplomatů) se Němci zmohli jen na formální protesty. A i v dnešní době zaujímá Německo zdrženlivý postoj.¹²⁸

¹²⁸ ROTHERMEL, T. *Gekommen, um zu schweigen- Erinnerung an Armenien*. Bremen: Donat Verlag, 2005. s. 7.

5 Současná reflexe

Tato kapitole se věnuje osudu Arménů a uznání jejich genocidy v období po první světové válce až do současnosti. Jsou zde zmíněny mírové smlouvy z let 1919-1923 a události, které připomněly tento téměř zapomenutý zločin. Také je poukázáno na zdoluhavý proces uznání arménské genocidy, která byla dokázaná, a i přesto je dodnes neuznána tureckou stranou.

5. 1 *Situace Arménů od skončení masakrů do konce 80. let 20. století*

Dne 9. dubna 1918 na zasedání Zakavkazského sněmu byla vyhlášena nezávislost Zakavkazska a založena Zakavkazská federativní (demokratická) republika. V tomto období se i Arménie stala de facto nezávislou a 28. května se Arménská národní rada rozhodla vyhlásit svou samostatnost. Dne 4. června 1918 byl podepsán první mezinárodní dokument nezávislé Arménie tzv. Batumská dohoda, která byla ovšem pro Armény nevýhodná. Podle této dohody zůstaly pod tureckou správou provincie Surmali, část Alexandropolské, Ečmiadzinské, Jerevanské a Daralagjazské provincie. Rozloha odstoupeného arménského území dosahovala přibližně 10 000 km². Navíc Turecko získalo právo používat arménské železnice k přemísťování své armády.¹²⁹

Po prohrané I. světové válce a uzavřeném Murdoském příměří bylo Turecko donuceno stáhnout svou armádu ze Zakavkazka a vrátit převládající část ztracené země. Byla zrušena Batumská dohoda a hranice navraceny do stavu z roku 1914.¹³⁰

Roku 1919 na pařížské mírové konferenci navrhla Velká Británie hranice probíhající od jezera Sewan na kikíkijské pobřeží a na západ po Trapezunt včetně pobřežního pásu při Černém moři. Hranice byla definitivně stanovena dalšími smlouvami v březnu a říjnu 1921. Na to byla v prosinci 1922 Arménie začleněna do Svazu sovětských socialistických republik.¹³¹

¹²⁹ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 114.

¹³⁰ Tamtéž, s. 114.

¹³¹ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 284.

V září 1920 Turecko opět začalo s útoky na Armény, kteří zůstali bez ochrany. Turecká armáda dobyla Sarichamiš, Kachzvan, Kars a Alexandropol.¹³² Dašnakové bezúspěšně žádali o pomoc státy Dohody. Na dobytém území Turci opět páchali zvěrstva, vyvražďovali obyvatelstvo a pustošili vesnice. Tisíce jich byly masakrovány a asi 50 tisíc jich v roce 1921 emigrovalo.¹³³

Nakonec byla 10. srpna 1920 v Sèvres podepsána mírová smlouva s Tureckem, kde se státy Dohody, jejich spojenci a Řecko dohodli na ochraně menšin a obchodních styků. Ve smlouvě ze Sèvres z října 1920 trvali spojenci na rozdělení Anatolie a zamýšleli ustanovení nezávislého Arménského státu ve východní Anatolii.¹³⁴

Dne 24. listopadu 1920 podala arménská vláda demisi a byla vytvořena nová dašnacká vláda. V jaké situaci se země nacházela, nejlépe vyjádřil vedoucí člen nové vlády S. Vracjan: „*Země se nachází v bezvýchodné a těžké situaci, turecké vojenské síly plenily velkou část naší země, obyvatelé byli vyhnáni z dobytého území. Chod běžného vnitřního života státu je narušen. Administrativní aparát je oslaben, finanční a komunikační styky jsou přerušeny, dovoz potravin je zastaven a vnitřní zásoby rychle docházejí... Země je v těžké vnitřní krizi.*“¹³⁵

Nově zformované turecké národní hnutí pod vedením M. Kemala odmítlo další trestní stíhání, kterému jsem se věnovala v předešlé kapitole, a sabotovalo další jednání. Dne 31. března 1923 vydala vláda všeobecné amnestie, které zaručovaly i propuštění zatčených osob. O materiálním odškodnění a návratu Arménů, kteří zůstali naživu, se už více nediskutovalo. Spojenci se dále v arménské otázce neangažovali.¹³⁶

Dne 23. dubna 1923 po ustanovení nového parlamentu označil M. Kemal na jedné straně vyhlazení Arménů za zločin minulosti, na druhé straně mohli v nové

¹³² Gjumry v nynější Arménii.

¹³³ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 115.

¹³⁴ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertonopol, 2006. s. 32.

¹³⁵ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 115.

¹³⁶ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertonopol, 2006. s. 32.

vládě zastávat posty i ti, co byli odpovědni za masakry, jako například S. Kaya, který v letech 1927-1938 vykonával funkci ministra vnitra.¹³⁷

Nově sekularizovaná Turecká republika se těšila přízni západu. Smlouvami v Lausanne z 24. července 1923 Spojenci radikálně revidovali sèvreskou smlouvu. Uznali suverenitu nového Turecka a akceptovali status quo.¹³⁸ Tím ponechali Armény jejich osudu. Přibližně 400 tisíc jich uprchlo z Turecka na Kavkaz. V září 1923 rada Společnosti národů schválila usazení 50 tisíc z nich v Sovětské republice Arménii. Některé západní vlády nabídly pomoc, ale Británie z obavy, aby nefinancovala Sovětský svaz, odmítla a od projektu bylo roku 1929 opuštěno. Tato skutečnost měla být zmírněna články hovořícími o menšinách v Turecku, jejichž garantem byla Společnost národů. Nebyly však splněny a v letech 1929-1930 bylo asi 30 tisíc Arménů deportováno.¹³⁹

Turecko se po roce 1945 stalo členem OSN a následně podepsalo Úmluvu o genocidě. Je paradoxní, že stát, který podepsal Úmluvu o genocidě, odmítá přijmout odpovědnost za čin, který byl spáchán v jeho minulosti.

Arménskou záležitost vzkřísily teprve akce u příležitosti 50. výročí genocidy v roce 1965. Byl postaven jerevanský památník obětem masakrů a uspořádána velká manifestace.¹⁴⁰ Tehdy turecká vláda pozměnila svou strategii: přestala popírat fakta, ale zamlžila negaci historickými pracemi, které Armény definitivně vymazaly z turecké minulosti. Arménie byla podle nich pouhým zeměpisným pojmem: neexistovala ani historická Arménie, ani Arméni v Turecku, pouze Chettité, kteří o sobě tvrdili, že jsou Arméni. V tehdejší době dosáhlo popírání svého vrcholu - prokazovalo neexistenci obětí.¹⁴¹

Do popředí se otázka arménské genocidy dostala opět v letech 1975-85 prostřednictvím teroristických akcí dvou skupin - arménské organizace ASALA(Tajná

¹³⁷ KIESER, H. *Der Völkermord an den Armeniern, die Türkei und Europa*. Zürich: Chronos, 2006. s. 173.

¹³⁸ SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern*. Berlin: Mertopol, 2006. s. 32.

¹³⁹ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 285.

¹⁴⁰ KOHOUTKOVÁ, P. Utrpení a národní identita. *Lidové noviny*, 2008, roč. XXX, č. 7, s. 27.

¹⁴¹ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 162.

armáda pro osvobození Arménie) a Mstiteli arménské genocidy. Tyto skupiny se sice útoky na přední turecké diplomaty zviditelnily, avšak na druhé straně poskytly vítaný argument turecké straně, opírající se o tradiční fráze o arménském terorismu.¹⁴²

Různé války a konflikty konce 20. století přiměly mnoho Arménů k opuštění Blízkého Východu.¹⁴³ V důsledku toho žije dnes mnoho Arménů v Anglii, Francii, Kanadě, v některých jihoamerických zemích a ve Spojených státech. Málo jich zůstalo v Turecku, kde jich žilo roku 1984 kolem 50 tisíc. Ve Francii jsou soustředěni hlavně v Paříži, kde vychází celá řada periodik a armenistika se přednáší na univerzitě. V USA se armenistika přednáší na několika univerzitách a děti se vzdělávají v arménském kulturním dědictví v celé řadě arménských denních škol.¹⁴⁴

V dubnu 1984 Stálý tribunál národů rozhodl, že: „*Vyhlazení arménského obyvatelstva deportacemi a masakry zakládá nepromlčitelný zločin genocidy, mladoturecká vláda nese vinu za genocidu a tato odpovědnost nutí v podstatě k závazku uznat oficiálně realitu této genocidy*“.¹⁴⁵ Dne 18. června 1987 uznal Evropský parlament realitu arménské genocidy a prohlásil, že odmítání jejího uznání představuje překážku vstupu Turecka do Evropského společenství.¹⁴⁶

V roce 1987 se i Rada Evropy rozhodla odsoudit Turecko za genocidu z roku 1915. O rok později 22. listopadu 1988 přijala Nejvyšší rada Arménské SSR zákon odsuzující Turecko jako viníka obrovských masakrů arménského lidu.¹⁴⁷

Arménsko-turecké vztahy se prudce zhoršily v roce 1988 kvůli konfliktu v Náhorním Karabachu, který byl pokračováním událostí z roku 1915. Tato ázerbájdžánská enkláva s převahou arménského obyvatelstva se rozhodla odtrhnout od Ázerbájdžánu a připojit se k Arménii.¹⁴⁸ V lednu 1988 vyhlásila nezávislost a v následné válce mezi Ázerbájdžánem a Arménií bylo zabito na 30 tisíc lidí a milion

¹⁴² KOHOUTKOVÁ, P. Utrpení a národní identita. *Lidové noviny*, 2008, roč. XXX, č. 7, s. 27.

¹⁴³ 1974 turecká invaze na Kypr, nepokoje v Íráku, Egyptě, Sýrii, 1958 občanská válka v Libanonu...

¹⁴⁴ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 287.

¹⁴⁵ TERNON, Y. *Genocidy XX. století*. Praha: Themis, 1997. s. 164.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 164.

¹⁴⁷ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 109.

¹⁴⁸ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 288.

dalších musel opustit domovy. Turecko v konfliktu morálně podporovalo turkofonní Ázerbájdžán, který během války ztratil přes deset procent svého území, a v roce 1993 uzavřelo jako výraz podpory Ázerbájdžánu hranice s Arménií. V roce 1994 bylo uzavřeno příměří, ale na hranicích potyčky trvaly. Karabach (Arcach) je stále mezinárodně uznávanou součástí Ázerbájdžánu a ani Arménie jej de facto neuznává za svou součást. Zatímco Ázerbájdžán požaduje navrácení Karabachu, Arménie je pro nezávislost území.¹⁴⁹

5. 2 Vytvoření samostatné republiky

Po volbách v srpnu 1990 zformovalo Arménské národní hnutí vládu republiky, přejmenovalo Arménskou SSR na Arménskou republiku a vydalo proklamaci, v níž za cíl stanovilo nezávislost a podpořilo cíl dosáhnout uznání masakrů z roku 1915 jako aktu genocidy. Arménie vyhlásila samostatný stát obdařený plnou nezávislostí.¹⁵⁰ Na území Arménské republiky platí pouze zákony a nařízení Arménie. Podle prohlášení je nositelem arménské státnosti lid republiky a právo vystupovat za něj náleží jedině Nejvyšší radě Arménie. Po přijetí písemného prohlášení Arménská sněmovna přijala rozhodnutí o zrušení administrativně-územního rozdělení republiky. Bývalých 33 oblastí bylo přeměněno na 11 krajů. Arménie má dnes následující členění- kraje Jerevan, Aragacotn, Ararat, Armavir, Gegharkunikh, Lori, Kotajkh, Širak, Sjunik, Vacoj-Dzor a Tavuš.¹⁵¹

Republika Arménie vyhlásila nezávislost 21. září 1991 na základě referenda o nezávislosti, po té, co byla od roku 1922 součástí Sovětského Svazu.¹⁵² Po rozpadu SSSR se nezávislost Arménie stala skutečností. Dne 10. října 1991 byl prvním

¹⁴⁹České noviny, Turecko a Arménii rozdělují masakry Arménů [online]. [citováno 15. 03. 2010].

Dostupné na World Wide Web: <<http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/turecko-a-armenii-rozdeluji-masakry-armenu-v-roce-1915/401809>>.

¹⁵⁰ REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 291.

¹⁵¹ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 160.

¹⁵² REDGATEOVÁ, A. E. *Arméni*. NLN, s.r.o., 2003. s. 288.

prezidentem Arménské republiky zvolen L. Ter-Petrosjan. Dne 3. března 1992 se Arménská republika stala členskou zemí OSN.¹⁵³

Od té doby, co se Arménie stala samostatným státem, neudržovalo Turecko s Arménií diplomatické vztahy. Příčinou je postoj k tureckým masakrům Arménů v letech 1915-1917, ke kterým se Turecko stále nepřiznalo. Turecko se také brání tím, že zločin se udál za Osmanské říše, tedy před vznikem Turecké republiky. Ankara zásadně odmítá termín genocida Arménů, kterou naopak oficiálně uznalo do roku 2006 asi 20 zemí¹⁵⁴ světa.¹⁵⁵

V Evropě se v současnosti hodně diskutuje o tzv. *devon de mémoire* -tj. povinnost vědět, připustit a veřejně uznat některé historické události, jejíž existence je dnes pokládána za nezpochybnitelnou. Uznat určité historické skutečnosti jako nevyvratitelná fakta a dát jim určitou emocionální náplň s sebou ovšem nese i jistá politická očekávání ze strany obětí- může se jednat o finanční reparace, územní nároky, ekonomické výhody či pouhou veřejnou omluvu a uznání zločinu. Posledně jmenovanou pozici zastává současná vláda Arménské republiky a arménská diaspora vůči turecké vládě.¹⁵⁶

5. 3 Arméni na počátku 21. století

Francie byla první evropskou zemí, která v roce 2001 oficiálně uznala Arménskou genocidu. J. Chirac požádal Turecko, aby přiznalo svou minulost.¹⁵⁷

¹⁵³ ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. s. 161.

¹⁵⁴ Evropské země: Belgie, Bulharsko, Francie, Itálie, Kypr, Litva, Německo, Nizozemsko, Polsko, Rusko, Řecko, Slovensko, Švédsko, Švýcarsko, Vatikán Evropská unie: Rezoluce Evropského parlamentu (1987, 2000, 2002), Rezoluce parlamentního shromáždění Rady Evropy (1998, 2001).
Mimoevropské země: Argentina, Austrálie, Kanada, Libanon, Uruguay, Venezuela, USA.

¹⁵⁵ České..noviny [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/turecko-a-armenii-rozdeluji-masakry-armenu-v-roce-1915/401809>>.

¹⁵⁶ KOHOUTKOVÁ, P. Utrpení a národní identita. *Lidové noviny*, 2008, roč. XXX, č. 7, s. 26.

¹⁵⁷ Armeniapedia [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: http://translate.google.com/translate?hl=cs&langpair=en|cs&u=http://www.armeniapedia.org/index.php%3Ftitle%3DRecognition_of_Armenian_Genocide_by_France>.

K Francii váže Arménii hluboká historická vazba. V současnosti žije na území francouzského státu až 400 tisíc obyvatel s arménskými kořeny, kteří vyvíjeli určitý tlak na politickou reprezentaci.¹⁵⁸

Dne 20. dubna 2002 byla v německém Frankfurtu uspořádána vzpomínková slavnost, kde si lidé připomněli arménskou genocidu. Důležitým řečníkem tohoto shromáždění byl S. Reiche. Ten ve svém projevu upozornil na nutnost politického boje za uznání genocidy a vyjádřil zde svůj obdiv francouzskému Národnímu shromáždění za zákonné uznání arménské genocidy.¹⁵⁹

K mírnému zlepšení turecko-arménských vztahů došlo v roce 2005, kdy Turecko hostilo na své půdě první arménsko-tureckou konferenci týkající se událostí první světové války. Tato konference byla nazvána neutrálně Osmanští Arméni během úpadku Osmanské říše, a je jedním z prvních náznaků arménsko-tureckého dialogu alespoň na akademické půdě.¹⁶⁰

Dne 10. října 2009 podepsaly Turecko a Arménie ve švýcarském Curychu historickou dohodu obnovující diplomatické vztahy a otevírající společnou hranici. Turecký ministr zahraničí A. Davutoglu a jeho arménský protějšek E. Nalbandjan podepsali dohodu, na které se podílelo Švýcarsko jako prostředník. Dohoda umožňující obnovení diplomatických styků Ankary a Jerevanu vyvolala především v Arménii rozsáhlé protesty. Vztahy mezi oběma zeměmi neustále zatěžují vzpomínky na masakr Arménů osmanskými Turky za první světové války, který Jerevan považuje za genocidu. Dohoda by mohla usnadnit Turecku vstup do EU, jelikož ukazuje, že má Ankara zájem vyrovnat se s minulostí.¹⁶¹

¹⁵⁸ Zprávy.rozhlas.cz [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/279879>.

¹⁵⁹ ROTHERMEL, T. *Gekommen, um zu schweigen- Erinnerung an Armenien*. Bremen: Donat Verlag, 2005. s. 120.

¹⁶⁰ KOHOUTKOVÁ, P. Utrpení a národní identita. *Lidové noviny*, 2008, roč. XXX, č. 7, s. 26.

¹⁶¹ Novinky.cz [online]. [citováno 09. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/181240-turecko-a-armenie-podepsaly-dohodu-o-normalizaci-vztahu.html>>.

Dne 4. března 2010 přijal zahraniční výbor amerického Kongresu rezoluci, v níž označil masakr Arménů osmanskými Turky za genocidu. Turecko, které se snažilo hlasování zabránit, vzápětí stáhlo svého velvyslance z USA. O rezoluci bude hlasovat Sněmovna reprezentantů. Administrativa prezidenta B. Obamy přitom usilovala o odložení hlasování ve výboru s ohledem na pravděpodobnou roztržku s Tureckem. Kdyby rezoluci schválil i Kongres, museli by američtí představitelé užívat slovo genocida ve vztahu k událostem z první světové války v oficiálních projevech. Zahraniční výbor Kongresu už v roce 2007 zabití Arménů za genocidu označil. Na výsledek hlasování reagovala Ankara už tehdy stažením svého velvyslance z USA a pohrozila, že znemožní Američanům přístup na leteckou základnu v Turecku, která měla rozhodující význam pro operace v Iráku. Tehdejší prezident G. Bush následně dotlačil Kongres k tomu, aby jako celek o rezoluci už nehlasoval.¹⁶²

O den později 5. března 2010 odmítlo Turecko americkou rezoluci o genocidě Arménů. Prezident A. Gül označil výsledek hlasování výboru za historickou nespravedlnost motivovanou politickými zájmy a prohlásil: „*Turecko neponese odpovědnost za negativní důsledky, které toto rozhodnutí může vyvola.*“¹⁶³ Premiér R. T. Erdogan dodal, že jeho země byla obviněna ze zločinů, které nespáchala. Podle ministra zahraničí A. Davutoglua je Turecko odhodláno pokračovat v normalizaci vztahů s Arménií. Po rezoluci zahraničního výboru americké sněmovny je však ohrožena ratifikace turecko-arménské dohody o normalizaci vztahů, kterou Ankara a Jerevan podepsaly loni v říjnu. A. Davutoglua mezitím vyzval administrativu

¹⁶² Novinky.cz [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/193896-vybor-kongresu-usa-oznacil-masakr-armenu-turky-za-genocidu.html>>.

¹⁶³ Novinky.cz [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/193953-turecko-odmitlo-americkou-rezoluci-o-genocide-armenu.html>>.

amerického prezidenta B. Obamy, aby vyvinula úsilí a zasadila se o nepřijetí rezoluce v celém Kongresu.¹⁶⁴

Naproti tomu Arménie rozhodnutí přivítala. Arménský ministr zahraničí E. Nalbandian prohlásil: „*Je to další důkaz oddanosti amerického lidu univerzálním lidským hodnotám a důležitý krok k prevenci zločinů proti humanitě.*“¹⁶⁵

Podepsaná dohoda o normalizaci vztahů je počátkem procesu usmírování těchto dvou států, které už po desetiletí rozdělují události z roku 1915.

¹⁶⁴ Novinky.cz [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/193953-turecko-odmitlo-americkou-rezoluci-o-genocide-armenu.html>>.

¹⁶⁵ Tamtéž, [citováno 15. 03. 2010]

Závěr

V práci byla charakterizována arménská genocida a také postoj Turecka a mezinárodních organizací k této události.

Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole byly vymezeny základní pojmy. Byla zde vysvětlena problematika genocidy v rovině teoretické. Druhá kapitola, věnována historickým souvislostem, usnadňuje pochopení motivů vzniku této genocidy. Mladoturci byli zastánci panturkismu a nesouhlasili s rostoucím národním vědomím a požadavkem Arménů na nezávislost. Počáteční masakry arménskému obyvatelstvu z konce 19. století přerostly za první světové války do takových rozměrů, že vyvražďování Arménů začalo být považováno za genocidu.

Příčinám, průběhu, charakteristice a důsledkům genocidy byla věnována pozornost ve třetí kapitole. V této části bylo pomocí citací různých dokumentů doloženo, že arménská genocida byla plánována tureckou vládou a na její rozkaz také vykonána. Srovnáním různých publikací bylo zjištěno, že je poměrně obtížné určit skutečný počet arménských obětí.

Významným tématem byl postoj Turecka k spáchané genocidě, který byl zmapován od skončení světové války až po současnost ve čtvrté kapitole. Turecká strana odmítá akceptovat, že to byla genocida, a to i přesto, že v roce 1945 po vstupu do OSN podepsala Úmluvu o genocidě.

V páté kapitole byla zohledněna současná reflexe genocidy. Bylo poukázáno na zdoluhavý proces uznání arménské genocidy. Ta byla jako první uznána Francií a to i především díky velké arménské menšině, která zde žije. Zajímavý je rovněž vývoj arménsko-tureckých vztahů, které se začaly zlepšovat teprve na počátku 21. století. Bylo zjištěno, že prvním náznakem arménsko-tureckého dialogu byla arménsko-turecká konference v roce 2005, která pojednávala o událostech první světové války. Diplomatické vztahy se však podařilo navázat až 10. října 2009 podepsáním historické dohody mezi Arménií a Tureckem o otevření společné hranice. Následné uznání arménské genocidy rezolucí zahraničního výboru amerického Kongresu zapříčinilo

odmítavý postoj turecké strany, který může mít za následek ochladnutí vztahů Turecka s USA.

Problematika arménské genocidy zůstává i nadále aktuálním tématem. Je zřejmé, že bude nutno podrobit toto složité téma opětovnému historickému bádání, neboť mnoho skutečností zůstává stále neobjasněno.

Prameny a literatura

AKCAM, T. *Armenien und der Völkermord- Die Istanbul Prozesse und die türkische Nationalbewegung*. 1. Aufl. Hamburg: Hamburger Edition, 1996. 406 s. ISBN 3-930908-26-3.

BAAR, V. *Národy na prahu 21. století- emancipace nebo nacionalismus?*. 1. vyd. Ostrava: Tilia, 2001. 415 s. ISBN 80-86101-40-1.

BELL, A. *Etnické čistky*. 1. vyd. Praha: Práh, 2003. 327 s. ISBN 80-7252-070-9.

BERNSTEIN, E. Umfrid, O. *Armenien, die Türkei und die Pflichten Europas*. 1. vyd. Bremen: Donat Verlag, 2005. 158 s. ISBN 3-934836-98-4.

BRENTJES, B. *Arménie: Tři tisíce let dějin a kultury*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1976. 211 s. ISBN neuvedeno.

HANSA, K. *Hrůzy východu (se 60 původními fotografiemi)*. 1. vyd. Beroun: J. Šefl, 1923. 154 s. ISBN 80-239-8157-9.

KIESER, H. L. PLOZZA, E. *Der Völkermord an den Armeniern, die Türkei und Europa*. 1. Aufl. Zürich: Chronos, 2006. 232 s. ISBN 978-3-0340-0789-4.

KOHOUTKOVÁ, P. Dějiny a současnost. Utrpení a národní identita. *Lidové noviny*, 2008, roč. XXX, č. 7.

LEPSIUS, J. *Deutschland und Armenien - Sammlund diplomatischer Aktenstücke 1914-1919*. 1. Aufl. Potsdam: Der Tempelverlag, 1919. 599 s. ISBN neuvedeno.

MOTALOVÁ L. *Sovětská Arméni.: Seznámení s její minulostí, dneškem i perspektivami*. 1. vyd. Praha: Svět Sovětů pro potřebu SČSP, 1966. 187 s. ISBN neuvedeno.

NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti- Etnické čistky v Evropě 20. století*. 1. vyd. Praha: NLN, s.r.o., 2006. 235 s. ISBN 80-7106-751-2.

OHANDJANIAN, A. *Armenien der verschiedene Völkermord*. 1. Aufl. Wien: Böhlau Verlag, 1989. 248 s. ISBN 3-205-05213-7 252.

PETEREK, J. Arménské tabu na obou stranách. *Lidové noviny*, 2007, roč. XVIII, č. 5.

REDGATEOVÁ, A. *Arméni*. 1. vyd. Praha: NLN, s.r.o., 2003. ISBN 80-7106-350-9.

- ROTHERMEL, T. *Gekommen, um zu schweigen- Erinnerung an Armenien*. 1. Aufl. Bremen: Donat Verlag, 2005. 159 s. ISBN 3-934836-98-4.
- SCHAEFGEN, A. *Schwieriges Erinnern: Der Völkermord an den Armeniern*. 1. Aufl. Berlin: Mertopol, 2006. 156 s. ISBN 3-938690-16-X.
- SCHWALGIN, S. „Wir werden niemals vergessen!“-Trauma, Erinnerung und Identität in der armenischen Diaspora Griechenlands. 1. Aufl. Bielefeld: transcript, 2004. 261 s. ISBN 3-89942-228-7.
- ŠAGINJAN, V. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 209 s. ISBN 80-246-0196-6.
- TERNON, Y. *Genocidy XX. Století*. 1. vyd. Praha: Themis, 1997. 358 s. ISBN 80-85821-45-1.
- ZRZAVÝ, J. *Proč se lidé zabíjejí, homicida a genocida*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. 129 s. ISBN 80-7254-518-3.

Elektronické zdroje

Armeniapedia, Uznání arménské genocidy [online]. [citováno 13. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://translate.google.com/translate?hl=cs&langpair=en|cs&u=http://www.armeniapedia.org/index.php%3Ftitle%3DRecognition_of_Armenian_Genocide_by_France>.

České.noviny, Turecko a Arménii rozdělují masakry Arménů [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/turecko-a-armenii-rozdeluji-masakry-armenu-v-roce-1915/401809>>.

Novinky.cz , Výbor kongresu USA označil masakr Arménů Turky za genocidu[online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/193896-vybor-kongresu-usa-oznacil-masakr-armenu-turky-za-genocidu.html>>.

Novinky.cz, Turecko odmítlo americkou rezoluci o genocidě Arménů [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/193953-turecko-odmitlo-americkou-rezoluci-o-genocide-armenu.html>>.

Novinky.cz, Turecko a Arménie podepsaly dohodu o normalizaci vztahů [online]. [citováno 09. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/181240-turecko-a-armenie-podepsaly-dohodu-o-normalizaci-vztahu.html>>.

Příspěvatelé Wikipedie, *Genocida*[online]. [Citováno 26. 3. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Genocida&oldid=5088184>>.

Šmíd, J. Zprávy.rozhlas.cz, Pokud chce Turecko do EU, musí uznat genocidu Arménů [online]. [citováno 15. 03. 2010]. Dostupné na World Wide Web:

<http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/279879>.

Anotace

Jméno a příjmení:	Michaela Blahušová
Katedra:	Katedra společenských věd, PdF UP
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Arménská genocida
Název v angličtině:	Armenian Genocide
Anotace práce:	Práce se zabývá problematikou arménské genocidy, historickými souvislostmi, průběhem a charakteristikou genocidy, jejími příčinami a důsledky, postojem Turecka, spoluvinou Německa. Je zde dán prostor i současné reflexi.
Klíčová slova:	Genocida, Arménie, Turecko, deportace, uznání, popření, osmanismus, panturkismus.
Anotace v angličtině:	Work deals with the Armenian genocide, historical contexts, course and characteristics of genocide, causes and consequences, Turkey's position and complicity of Germany. There is also the space for contemporary reflection.
Klíčová slova v angličtině:	Genocide, Armenien, Turkey, deportation, recognition, disownment, osmanism, panturkeysms.
Rozsah práce:	45 stran
Jazyk práce:	Čeština

